

Jaana Anglé

Projektitutkija, KT
Siirtolaisuusinstituutti

Markku Mattila

Aluepäällikkö, dosentti, FT
Siirtolaisuusinstituutti

Suvaitsevaisuuskasvatus koulutusjärjestelmässä – Onko siinä paradoksi?

Asiasanat: koulutusjärjestelmä, lapset, nuoret, vieraskieliset, suvaitsevaisuuskasvatus.

Johdanto

Tässä artikkelissa tarkastellaan suvaitsevaisuuskasvatusta Suomen koulutusjärjestelmässä. Suvaitsevaisuuskasvatus on lakisäätteistä ja läpäisee koko järjestelmän. Jo esiopetuksessa tavoitteena on ”kehittää valmiuksia kohdata vakaumuksellisia kysymyksiä, jotka liittyvät ihmisuhteisiin, kulttuuri-identiteettiin, ihmisen ja luonnon suhteeseen ja yhteisöön.” Perusopetuksen lainmukainen tehtävä puolestaan on kasvattaa oppilaita ”vastuullisuuteen ja yhteistyöhön sekä toimintaan, joka pyrkii ihmisryhmien, kansojen ja kulttuurien väliseen suvaitsevaisuuteen ja luottamukseen”.

Tarkastelun pohjana on *Vieraskieliset lapset eteläisellä Pohjanmaalla* -tutkimushankkeessa kerätty materiaali. Hankkeessa kiinnostuksen kohde oli 3-18-vuotiaiden vieraskielisten lasten ja nuorten sosiaalistuminen paikallisyhteisöön ja suomalaiseen yhteiskuntaan. Lapsia ja nuoria tutkittiin koko elämän kirjon alueella: kotona, koulutusjärjestelmässä, harrastuksissa ja vapaa-ajan toiminnoissa. Aineisto kerättiin kyselylomakkeella, haastatteluin ja havainnoinnin.

Tutkimusalue oli Vaasan ja Seinäjoen kaupungit sekä Seinäjokea ympäröivä maakunta. Vaasassa vieraskielisten lasten ja nuorten maahantulon syy on usein vanhempien pakolaisuus. Sen sijaan Seinäjoella ja maakunnassa se useasti on vanhempien työ, opiskelu tai parisuhde. Paikallisyhteisön asennoituminen

näihin lapsiin ja nuoriin vaihtelee useasti juuri maahantulosyyn mukaan. Pakolaisia tai selkeästi kantavaestön ulkonäöstä eroavia lapsia ja nuoria kohdeltiin usein eri tavalla kuin valtavaestön kanssa samankaltaisilta näyttäviä.

Suvaitsevaisuuskasvatus käytännössä

Haastatellut opettajat ja muu ammattihenkilöstö kokivat, että suvaitsevaisuuskasvatus on tärkeällä sijalla läsnä heidän jokapäiväisessä työssään. Suvaitsevaisuuskasvatuksen käytännön toteutumista seurattiin projektin aikana havainnoiden. Havainnointien aikana huomattiin, että suvaitsevaisuus ja toisen kunnioitus oli keskeinen kasvatuksellinen peruslähtökohta ammattihenkilöstön työssä.

Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa suvaitsevaisuuskasvatus tapahtui kasvatuksellisten tuokioiden, opetuksen sekä pelien ja leikkien yhteydessä. Kasvatukselliset tuokit olivat pääsääntöisesti aarnuisin. Aarnupiireissä opettaja esimerkiksi puhui erilaisuudesta, eri maista, eri ruokakulttuureista. Samassa yhteydessä opettaja usein pyysi jonkun lapsista sanomaan jotain omalla kielellään tai kertomaan mitä ruokia hänen vanhempiansa kotimaassa yleensä syödään.

Opetuksen yhteydessä suvaitsevaisuuskasvatus tapahtui huomaamattomasti tehtäviin liittyen. Kirjaimia opeteltaessa opettaja saattoi esimerkiksi kysyä lapsilta, millä kirjaimella alkaa maa, jossa olet syntynyt. Tällä tavoin toi-

mittiin hyvin useasti ja rutiininomaisesti. Pelien ja leikkien yhteydessä saatettiin kiinnittää huomiota lapsen fyysiseen habitukseen. Opettaja saattoi esimerkiksi kommentoida lapsen rastahtuksia ja kertoa niiden olevan mielestään kauniit.

Opettajat kertoivat käyttävänsä monenlaista pedagogista materiaalia suvaitsevaisuuskasvatuksessa. Esimerkkeinä mainittiin kirjat, pelit, leikit ja laulut. Niiden avulla lapset pystyvät eläytymään erilaisiin tilanteisiin ja oppivat ymmärtämään, että maailmassa on esimerkiksi eri värisiä ja eri kielisiä ihmisiä.

Suvaitsevaisuuskasvatuksen paradoksi

Lasten vanhempien ja nuorten itsensä mukaan suvaitsevaisuuskasvatus ei kuitenkaan aina ollut onnistunut tarkoitetulla tavalla. Tällä viitattiin siihen, että joskus hyvään tähtäävät lausahdukset lapsen tai nuoren alkuperästä, kielestä tai ulkonäöstä voivat itse asiassa luoda erilaisuutta, eivätkä suinkaan pura sitä. Samalla ne saavat lausahduksen kohteen tuntemaan itsensä ryhmän ulkopuoliseksi. *”Antaisivat mun vaan olla rauhassa”*, totesi eräs haastateltu. Hän muisti vielä vuosienkin päästä, kuinka nöyryyttävää ja erilaisuutta luovaa opettajien toiminta oli hänen tuntemusten mukaan ollut.

Aineiston pohjalta tehtiin havainto siitä, että kasvattajat huomaamattaan loivat erilaisuutta oppilaiden välille. Pienimmät lapset harvoin huomaavat tovereissaan erilaisuutta. Esimerkiksi aikuisten hyvää tarkoittavat kehoitukset sanoa jotain lapsen omalla äidinkielellä kiinnittävät muiden huomion lapsen erilaisuuteen. Näin lapset alkavat kiinnittää enemmän huomiota tähän toveriinsa. Seuraavaksi lapset jo kysyvätkin, *”miksi sinä et syö sianlihaa”*. Tästä alkaa kierre, joka on täysin kasvattajan luoma, mutta hän ei itse tätä käsitä. Toiminta siis jatkuu ja suvaitsevaisuuskasvatuksen opit alkavat kääntyä itseään vastaan. Erilaisuuden hyväksynnän sijasta aletaan etsiä lisää erilaisuutta. Lopulta ollaankin vain luotu eroja, ei yhtäläisyyksiä.

Kyse on tahattomasta toiminnasta. Toimija ei itse ymmärrä toimintansa todellista seurausta. Hän luulee saavansa aikaan muuta, kuin todellinen aikaansaannos on. Hyvä tarkoitus kääntyy itseään vastaan, eikä kasvattaja ymmärrä, miksi ”oppi” ei mene perille. Kutsumme tätä suvaitsevaisuuskasvatuksen paradoksiksi.

Osa vanhemmista oli vahvasti sitä mieltä, että tämä paradoksi kumpuaa siitä, että Suomessa ollaan vasta astumassa monikulttuuriseen yhteiskuntaan. Suomessa maahanmuuttajien määrä alkoi kasvaa 1990-luvulla, joten ilmiö on suhteellisen uusi. Vasta viime vuosien aikana kasvatushenkilöstön koulutus on todella alkanut kiinnittää huomiota monikulttuuri-

sesta todellisuudesta kumpuavaan tarpeeseen. Erään haastatellun arvion mukaan:

”Luulen, että tässä vaikuttaa koulun kulttuuri [esikoulussa ja lastentarhassa], että miten asiat tehdään. Ja pitäisi tehdä jotain – että miksi Britanniassa lapset eivät tunne olevansa erilaisia. Mutta ehkä tässä asiassa vaikuttaa se juttu, että Suomessa ei vielä olla niin kansainvälisiä kuin Britanniassa tai Kanadassa. Erilaisuus ei ole vielä niin joka päivästä Suomessa.”

Tämän paradoksin haltuunotto tarvitsee teoreettista viitekehystä. Suomessa Anna Rastas on käsitellyt tätä aihetta, mutta vakiintunutta termiä sille ei ilmeisesti vielä ole. Kansainvälisestä tutkimuksesta ei ole löytynyt suomalaiseseen toimintakenttään yhteensopivaa kehystä. Ehkäpä tässä on jotain, mitä emme ole vielä huomanneet. Aihe vaatinee lisätutkimusta.

Lopuksi

Tutkimusaineiston valossa suomalainen koulutusjärjestelmän käytännöt näyttävät olevan puutteellisia silloin, kun kyseessä on monikulttuurinen ympäristö. Ammattihenkilöstön kulttuurisen kompetenssin lisääminen on tärkeää. Opettajat ja muu henkilöstö kertoivat haastatteluissa, että olisivat tarvinneet lisäkoulutusta kaikissa monikulttuurisuuteen liittyvissä asioissa. Koettu tarve ulottui käytännön opetustilanteista aina vanhempien kohtaamiseen liittyviin seikkoihin. Koulutuksen tarve korostui kunnissa, joissa vielä oli suhteellisen vähän taustoiltaan erilaisia lapsia ja nuoria. Koulu ei tietenkään yksin pysty vastaamaan suvaitsevaisuuskasvatuksen haasteeseen – mukaan tarvitaan kodit. Asenteet muuttuvat hitaasti.

Lähteet

Aineisto

Haastatteluaineisto, 2015.
Havainnointiaineisto: Havainnointipäiväkirjat I ja II, 2015.
Kyselylomakeaineisto, 2015.

Kirjallisuus

Anglé, Jaana (2014): *Maahanmuuttajan puoli-sona Suomessa: Narratiivinen tutkimus keskeisistä monikulttuurisista avioliitoista*. Acta Universitatis Lapponiensis, 272. Rovaniemi. Lapin yliopisto.
Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010. Määräykset ja ohjeet 2010:27. Helsinki. Opetushallitus.
Häkkinen, Anne & Mattila, Markku (2011). *Etelä-Pohjanmaan maahanmuuttajat*. Pohjanmaan aluekeskuksen tutkimuksia, n:o 4.

- Seinäjäki: Siirtolaisuusinstituutti, Pohjanmaan aluekeskus.
- Jaakkola, Magdalena (2009): *Maahanmuuttajat suomalaisten näkökulmasta: Asennemuutokset 1987–2007*. Tutkimuksia / Helsingin kaupungin tietokeskus, 2009:1. [Helsinki]. Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003*: Nuorille tarkoitettun lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteet. Helsinki. Opetushallitus.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004*. Helsinki: Opetushallitus.
- Perho, Sini (2010). *Rasistisuus nuorten yhteisöissä: Tutkimus vuosittuhanteen vaihteen Joensuusta*. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, julkaisu 103. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Rastas, Anna (2007): *Rasismi lasten ja nuorten arjessa: Transnationaaliset juuret ja monikulttuuristuva Suomi*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura julkaisuja; 78. [Tampere] : Tampere University Press.
- Soilamo, Outi (2008): *Opettajan monikulttuurinen työ*. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C, Scripta lingua Fennica edita, osa 267. Turku: University of Turku.
- Valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitettun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta (1435/2001)*.

FinnForum XI: Transnational Finnish Mobilities

28 September – 1 October 2016, Turku, Finland

Address: Åbo Akademi, Arken, Tehtaankatu 2

International migrations have created new types of connections between sending, receiving and third countries and have created many transnational practices and linkages. The mobility of individuals and groups, and their associated cultural practices and institutions have been and still are widely debated in migration scholarship. Questions relating to migrant integration in a new social context are again acute due to the growth of international mobility.

Finns in Finland and elsewhere have had their own share of these phenomena in the remote past, as well as in the present day. The largest waves of emigration from Finland were to North America at the turn of the 20th century and to Sweden during the 1960s and 1970s. Since then, Finns have increasingly moved to new destinations in Europe and worldwide. The backgrounds and experiences of Finnish migrants have been diverse.

Conference Price:

Regular: 150 euros **until 30th June**, then 200 euros

Student: 80 euros **until 30th June**, then 120 euros

For conference information and the program, please contact:

Mr. Jari Nikkola, jarinik@utu.fi

WWW: www.migrationinstitute.fi/en/finnforum2016

The conference is organised by the Institute of Migration,
University of Turku and Åbo Akademi University